

УДК 314.156.(477)

**Роздвоєння особистості лідера як чинник розвитку масового психозу:
природа і методи впливу на натовп**

О.В. ЧУЙКОВА

Одеський національний медичний університет, м. Одеса, Україна,
E-mail: mallena07@inbox.ru**Авторське резюме**

У статті розглядається тема природи, технології і методу впливу лідера на масу людей. Вивчаються особливості особи лідера і технології, які підпорядковують людей його впливу. Це технологія ланцюгової реакції, коли носій психічного вірусу заражає ним людей зі слабким психічним імунітетом. Існує певний соціальний шар з певним вихованням, що легше за інших підлягає психічному зараженню. Але елементами цього ланцюга виступають сторонні структури підсвідомого для особи лідера. Архетип Тіні у свідомості лідера активує аналогічні архетипи Тіні у свідомості людей з деструктивними схильностями. Ці особливості впливу вказують, чому саме характер і кінцевий результат такого впливу деструктивний. Таким чином, тільки проблемний лідер, нездатний володіти собою повною мірою, тому що ним володіє архетип Тіні, здатний за принципом ланцюгової реакції впливати на натовп і створювати масовий психоз. Отже, лідер з роздвоєнням особи, що підпорядкований архетипу Тіні, просто заражає своїм особовим психозом масу слабких, безвільних і одночасно деструктивних людей зі схильністю до дисоціації особи. Соціальний шар, який легко підкоряється лідерові з роздвоєною свідомістю, - це сільські мешканці, які переїхали до міста і знаходяться в стані дезорієнтації, слабкої волі, поганого виховання, деструктивності, без критичного мислення, з обмеженим мисленням.

Ключові слова: лідер, архетип Тіні, роздвоєна свідомість, натовп, масовий психоз, ланцюгова реакція.

Split of personality of leader as reason of mass psychosis: nature and methods of influence on crowd

E.V. CHUIKOVA

Odessa national medical university, Odessa, Ukraine, E-mail: mallena07@inbox.ru

Abstract

In the article the theme of technology and method of influence of leader is examined on mass of people. Features are studied personalities of leader and technology, that subordinate people to his influence. It is technology of chain reaction. But as elements of this chainlet the foreign structures of subconsciousness come forward for personality of leader. Archetyp of Shade in consciousness of leader activates analogical archetypes of Shade in consciousness of people with destructives tendencies. These features of influence specify, why character and end-point of such influence are destructive. Thus, only a problem leader not able to control a temper to a full degree, because archetyp of Shade owns them, is able on principle of chain reaction to influence on crowd and create a mass psychosis. So, leader with the split of personality, an inferior simply infects archetyp of Shade the personality psychosis mass of weak, weak-willed and simultaneously destructive people with propensity to dissociation of personality. Social layer that easily submits to the leader with a divide consciousness, - it countrymen, that moved in a city and are in a state of disorientation, weak will, are unbred, destructived, without the critical thinking, with a limit thinking.

Keywords: leader, archetyp of Shade Archetyp of Shade, split of consciousness, mass psychosis, crowd, chain reaction.

Ситуацію ідеологічного роздвоєння у голові лідера, ідеологічний злочин Достоевський досліджує на прикладі особистості Ставрогіна, який свої прямо протилежні ідеї вбудовує у голови своїх співдумців сільського походження, як Шатов, Лебядкін, навіть якщо вони талановиті філософи, на кшталт Кирилова, - все одно це люди з недоліком самосвідомості та етики. На такий психологічний виверт з співіснуванням прямо протилежних ідей та намірів здатен лише лідер з роздвоєною особистістю: в його свідомості повинен бути чужорідний елемент несвідомого - це видіння у вигляді біса, що весь час переслідує свого хазяїна. Видіння біса - це альтер-его Ставрогіна, а також це

пряма персоніфікація архетипу Тіні, або Тіні/Трикстера. Дійсно, для того, щоб уміти вбудувати свої ідеї та наміри оточуючим людям та слідкувати, як вони (люди) втілюють чужі наміри у дійсність, потрібні неабияка гнучкість, шахрайство, нахабство, акторські здібності, що відрізняє архетип Трикстера. Отже, у своїй талановитій деструктивній діяльності з розхиттування стабільного стану, лідер виходить з роздвоєної частини своєї особистості, а саме - з чужорідного тіньового елемента і робить це артистично та нахабно, тому що емоцій, етики немає. Отже, лідер з роздвоєною психікою є не цілісною, а фрагментованою особистістю, що дозволяє йому бути чинником масового психо-

© О.В. Чуйкова, 2016

зу серед оточуючих його слабких, довірливих індивідів. Все це виражає регресивні тенденції психіки лідера, які, у свою чергу, породжують відповідні регресивні тенденції у діяльності підпорядкованих йому колективів людей.

Постановка проблеми. Ефект впливу однієї особистості на декількох людей чи на велику кількість та вміння непримітно змусити виконувати свої цілі й інтереси існує з давнини й продовжує вражати. Колись це було «полюванням на відьом», зараз це має форму політичного замовлення або нечесної конкуренції у кар'єрній сфері. Найстрашніше, що такий вплив, як правило, має деструктивний характер і виникає питання, чому люди роблять жорсткі й непотрібні їм самим дії проти незнайомих людей і який саме шар суспільства найбільш підпорядкований впливу з боку лідера. Природа деструктивного впливу розкривається через концепції лідера з роздвоєною особистістю. Вплив лідера з хворобливим станом свідомості породжує негативні наслідки та впливає тільки на людей з аналогічними станами свідомості – так виникає масовий психоз. Тобто масовий психоз виникає завдяки впливу лідера з роздвоєною особистістю.

Аналіз досліджень і публікацій. Природу масового психозу, метод впливу на натовп з боку лідера з хворобливим станом свідомості дослідив психоаналітик К.Г. «Юнг» у роботі «Боротьба з Тінню» та інші. Його учень Дж. Хендерсон розвинув його концепцію далі у блискоковий переніс. Історик Л.М. Гумільов відтворив природу розповсюдження масового психозу згідно з технологією ланцюга. Письменник Ф.М. Достоевський у романі «Біси» пророчо відтворив природу роздвоєної особистості на Я і Тінь-біса та відслідкував, як саме хворобливий лідер має декілька прошарків намірів, бажань та вкладає всі свої ідеї в особи інших людей. Висновок усіх аналітиків з різних галузей знання збігається: хворобливий лідер впливає на аналогічно хворобливих людей та кінець трагічний для самого лідера.

Мета дослідження. Дослідити через аналітиків-дослідників з різних дисциплін природу стану роздвоєної свідомості лідера та створення ним ситуації масового психозу і вказати на соціальний прошарок як «групу ризику» щодо підпорядкованості впливу деструктивного лідера.

Виклад основного матеріалу. Багатьох дослідників цікавить тема масового впливу на людей з боку одних особистостей, а також відсутність такого впливу з боку інших особистостей – в чому причини того, що певна особистість може бути лідером натовпу і навіть підштовхнути на деструктивні дії? Саме про це писав К.Г. Юнг «Боротьба з Тінню», «До питання про підсвідомість», Джозеф Л. Хендерсон «Давні міфи та сучасна людина», а також роман Ф.М. Достоевського «Біси».

У романі «Біси» Достоевського лідер Ставрогін ставить експеримент на своїх колегах та друзях, співдумцях, та наглядає, як ідея охоплює всю особистість людини, деформує її та скеровує його до певних чи деструктивних аморальних вчинків – залежить від змісту, характеру вбудованої в психіку людини ідеї. Однак згодом виявляється, що ідеї є сумнівами самого лідера Ставрогіна і просто підсаджує їх до психіки іншої людини, щоб дослідити у логічній послідовності кінцевий результат розвитку ідеї. Отже, роздвоєна особистість, в якій активовано архетип Тіні, та сама некерована чужорідна частина психіки лідера, яка підкорює особистість цілком – Тінь поглинає Ставрогіна, та в кінці кінців поглинає його самого через самогубство, яке здійснилося як Іудине самогубство. Також в романі описано пасіонарний ефект – коли натовп з активованою Тінню у несвідомому вбив Лізу. Ліза напередодні була близька зі Ставрогіном, тобто її Тінь виявила себе таким чином і нібито притягла до себе деструктивно налаштований натовп-юрбу.

Про вплив на натовп з боку певних особистостей писав Л.М. Гумільов, який назвав їх пасіонарними у книзі «Етногенез та біосфера Землі», і він близько до концепції К.Г. Юнга зрозумів утворюваний ланцюг між «пристрастю»-пасіонарністю лідера та масою людей. Цікаво, що він також вважає, що відмінна риса пасіонарія – це підвищений рівень енергії, яким він здатен заразити натовп, зомбувати натовп, щоб повести його за собою заради своїх особистих цілей. Для такого згубного впливу – а кінцевий результат впливу з боку пасіонарія, як правило, – смерть або каліцтво, як засвідчує історія. Високий інтелект або мораль не є рисою пасіонарія, лише енергійний вплив. Л.М. Гумільов пише, що пасіонарний вплив відтворює ланцюгову реакцію через чутливих людей, слабких, з несамодостатньою психікою. Отже, Л.М. Гумільов визначає підвищений рівень енергії, пристрасті пасіонарив без інтелекту або етики, завдяки якому він впливає на таких самопідкорених внутрішньому стану «пристрасті» людей, або просто слабких, дезорієнтованих, приїжджих мешканців з сільської місцевості [1].

К.Г. Юнг надає свою теорію можливості безумовного впливу лідера на масу людей, натовп-юрбу – лідер впливає не своєю особистістю, не свідомістю, а через несвідоме, що є чужорідним у психіці самого носія певного архетипу, – саме це й є роздвоєна особистість лідера. Роздвоєна на свідомість та несвідоме і певна частина несвідомого впливає на аналогічне несвідоме в психіці інших людей. Як пише сам Юнг, це люди з сільської місцевості, що слабкі, загублені, що у розпачі в індустріальному місті та самі шукають сильного лідера, що спокусить їх і кудись поведе або направить.

Ще один метод впливу на окремих особистостей або натовп людей описав Ж. Лакан – це близнюковий переніс. Дж. Хендерсон також описав близнюковий міф як приклад роздвоєння особистості, як деструктивний стан свідомості, як технологію пливу на особистість. Як це робив Ставрогін – підсаджувати свою мету, свою ідею для виношування в психіці іншої людини. Людина підпорядковується такому впливу якщо вона слабка, хоче швидкого та легкого успіху і здатна на все заради цього, у Ф.М. Достоевського це також приїжджі з сільської місцевості люди. Вони слабкі та дезорієнтовані в більш великому індустріальному місті. Лідер, у свою чергу, жадає влади. Власні амбіції розколюють особистість на Я та Воно-Тінь.

Роздвоєння особистості лідера натовпу та зараження масовим психозом можна дослідити на прикладі роману «Біси» Ф.М. Достоевського. Роздвоєння особистості лідера бажанням влади і дезорієнтація пересічних людей як початок масового психозу та приклад зомбування людей показано у романі «Біси» Ф.М. Достоевського.

Якщо особистість роздвоюється на Я та Воно, то Воно накриває колектив людей та заражає людей масовим психозом. Тобто індивідуальний психоз лідера, що прагне влади, розповсюджується й набирає обертів до масштабу масового психозу. Звідси виникає сучасне поняття моббінг – цькування одного колеги певною частиною робочого колективу. На сторінках роману «Біси» такий бік даної проблеми описано як колективне вбивство групою Ставрогіна беззахисного, самотнього Івана Шатова. Воно-Тінь – це психоаналітичне визначення біса. Про це писав К.Г. Юнг й ін. Група Ставрогіна – це так звані колеги, група, що складалася по інтересах, об'єдналася як співдумці, і таким чином вони дійшли до злочину, тобто вони дійшли до масового психозу. Чинником масового психозу є лідер з хворобливим роздвоєнням психіки [2].

М. Гайдеггер описує одну особистість, яка також є «масою», тому що є стереотипною, конформною, зі стадним інстинктом. Вона завжди на боці натовпу, тому що не є особистістю, а є просто одиницею за своєю суттю, типовою, сірою без духовного розвитку, без особливостей індивідуальності. Таким чином, існує декілька різних методів та підходів у дослідженні роздвоєння особистості лідера, методів та технологій впливу на масу людей, натовп-юрбу, формуються характеристики людей, що здатні стати безвільною масою, натовпом, аморфними індивідами становлять для втілення у життя цілей лідера, тобто безвільні сільські люди з обмеженою ментальністю становлять групу ризику щодо пошуку і цькування «відьом».

Роль лідера як фактора, що утворює масовий психоз, описав К.Г. Юнг у своїй статті

«Борьба с Тенью» у 1946 році після закінчення другої світової війни на прикладі особистості лідера Гітлера й пересічних німців, яких він увів в оману. Сучасний механізм у мирному житті такий же. Лідер, що претендує на владу у кар'єрній сходиці й на владу над душами, заради чого починає зомбувати колег. Воля до влади надає такому таємному лідеру потужність для впливу на людей. Девіз такого псевдолідера – «хто не з нами, той проти нас».

«Смутные события последнего десятилетия наводят на мысль, что их причиной являлись специфические психические расстройства» [6; с. 43]. Так починається стаття К.Г. Юнга «Борьба с Тенью». Він аналізує реальні події, що свідчать про наявність таємного лідера зі специфічним розладом, наприклад, нестримними амбіціями – так званою владою до влади. І такий лідер впливає на колег з метою заполучити владу. «Но существует одна весьма простая вещь, о которой всегда следует помнить: истоком психопатологии масс является психопатология индивида (курсив мій – Чуйкова О.В.). Психический феномен этой категории можно изучать на индивидуальном примере. Только если удастся установить, что определенные феномены или симптомы являются характерными для некоторого числа различных индивидов, можно начинать исследовать его как массовое явление» [6; с. 43].

«Как я уже говорил, волна, подымающаяся из глубин бессознательного после Первой мировой войны, нашла отражение в индивидуальных сновидениях, в форме коллективных мифологических символов, выразивших первобытные инстинкты, насилие и жестокость: короче говоря, силы тьмы. Когда подобные символы проявляются у большого числа индивидов и являются для них необъяснимыми, они притягивают таких индивидов друг к другу словно магнитом, и так формируется толпа (курсив мій – Чуйкова О.В.)» [6; с. 45]. Про магнетичне притягання як пасіонарний ефект писав Л.М. Гумільов. Згідно з К.Г. Юнгом, ця цитата описує процес перевтілення індивідів у натовп з ознаками психічної несамовитості. «Лідер для неї вскорі знайдеться – людина, имеющая наименьшую сопротивляемость, наименьшее чувство ответственности, и, по причине своих низменных склонностей, наибольшую волю к власти. Он дает волю всему тому, что вот-вот готово взорваться, и толпа последует за ним, подобно неудержимой снежной лавине» [6; с. 45]. Тут міститься психоаналітична характеристика лідера подібного натовпу.

«Я наблюдал Германскую революцию, так сказать, в испытательной пробирке личности, и полностью отдавал себе отчет в огромной опасности, которую заключала возможность объединения подобных людей. ... Тем не менее, мне довелось встретить довольно боль-

шое число таких случаев, и пронаблюдать развертывание темных сил в лаборатории индивидуальной психики. Я смог проследить, как эти силы прорывались наружу, разрушая мораль и самоконтроль личности, и, подобно наводнению, захлестывали мир ее сознания. Часто это было связано с большим страданием и разрушением личности...» [6; с. 45]. Все це К.Г. Юнг писав про події в Германії, але сьогодні таке явище можливо наглядати на робочому місці у сучасному житті, в цьому відбувся регрес сучасного людства.

«Еще в 1918 году я заметил специфические нарушения в бессознательной сфере моих немецких пациентов, которые нельзя было объяснить их индивидуальной психологией. Подобные неличностные феномены всегда проявляют себя во снах в форме мифологических тем, которые можно обнаружить в сказках и легендах всего мира. Я назвал эти мифологические мотивы архетипами: они представляют собой типичные состояния или формы, в которых переживаются такие коллективные феномены. Нарушения в сфере коллективного бессознательного присутствовали у каждого из моих немецких пациентов» [6; с. 43-44].

Таким чином, у ситуації якщо у декількох співробітників є владні спрямування до однієї мети, то вони особисто себе зомбують на досягнення не лише мети, але й відсторонення «перешкоди», інакомислячого співробітника на рівні колективного несвідомого, - як пише про своїх пацієнтів К.Г. Юнг. Отже, клінічна картина захоплення свідомості неособовими елементами (архетипами зла), типовими для усіх людей, що утворюють натовп, корпорацію і пов'язаних саме з жаданням влади однакова для всіх індивідів, незалежно від статусу, кількості, робочого місця або площі (тобто простору чи професії).

Лідер з роздвоєною особистістю стає «чинником», тобто причиною і двигуном масового психозу. Тому що роздвоєння на Я і Воно означає, що Воно управляє людьми - Воно це Тінь, яка притягує інші Тіні, немов магнітом. Так утворюється психоз у масовому масштабі. Виходячи з психозу окремо взятого лідера, у тому числі якщо це прихований, таємний лідер, що досягає влади чужими руками. Ставрогін має таке роздвоєння: Я і «біс», дрібний золотушний біс. Він сіє насіння, яке дало сходи і захопило низку осіб його друзів. Іван Шаталін - національна ідея, Петро Верховенський - це соціалістична ідея влади, управління людьми, Кирилов - це ідея індивідуалізму і нігілізму. Усе це різні особи самого Миколи Ставрогіна, але й водночас трагічний результат кожного із зачарованих ним друзів свідчить про вектор зла, про таємний сенс усіх цих ідей у вигляді Тіні. Отже, сполучається Тінь Ставрогіна з Тінями його друзів та однопумців. Ідея соціальної влади, управління масами випліскується на

вулиці у вигляді масової народної ходи і жертовної розправи над Лізою - коханою Ставрогіна.

Лідер з роздвоєною свідомістю є майже дикуном, тому що колажність, плюральність та амбівалентність - все це риси свідомості архаїчної людини. Про архаїчний рівень свідомості у сучасних соціальних умовах писав К.Г. Юнг: «Одна из напастей, от которой страдает современный человек, - это раздвоение личности. И это не патология, а обычное явление, наблюдаемое повсеместно. ...Одним из наиболее частых расстройств души у первобытных людей была «потеря души» или разлад (диссоциация) сознания... Мы тоже можем стать диссоциированными и утратить свою индивидуальность» [7; с. 17-19]. Надягненість на одну основу різноманітних та відмінних за рівнем форм та цілей складає підґрунтя для їх легкої підміни, яку важко контролювати.

«Как я уже говорил, натиск массовых инстинктов был симптомом компенсаторного движения бессознательно. Такое движение стало возможным, потому что в сознании людей создалось отчуждение от естественных законов человеческого существования. Благодаря индустриализации огромные группы населения были оторваны от своих корней и собраны вместе в крупных центрах. Эта новая форма существования - со своей массовой психологией и социальной зависимостью от колебаний рынка и оплаты труда - произвела на свет индивида, который был нестабилен, незащищен, внушаем (курсив мій - Чуйкова О.В.). Он знал, что его жизнь зависит от совета директоров и лидеров индустрии, и он предполагал, верно или нет, что ими движут в основном финансовые мотивы. ...Более того, система морального и политического образования, преобладающая в Германии, уже сделала все, чтобы люди прониклись духом слепого повиновения, верой в то, что любое желание может исполниться только свыше... Поэтому неудивительно, что именно Германия стала жертвой массовой психологии, хотя она никоим образом не является единственной страной, носящей этот ужасный эмбрион. Влияние массовой психологии имело очень широкое распространение.

Чувство индивидуальной слабости, связанное, конечно, с небытием, было компенсировано дотоле невиданной жаждой власти. Это был мятеж бессилия, ненасытное стремление к тому, что «нельзя». Такими окольными путями бессознательное заставляет человека осознать себя. К сожалению, в сфере сознательного мышления индивида отсутствовали ценности, которые бы могли помочь ему понять и интегрировать реакцию, когда она достигала сознания. Так лавина продолжала нарастать в Германии и произвела на свет лидера, избранного в качестве инструмента для окончательного разрушения нации. Но какими

же были его истинные цели? Он мечтал о «новом порядке». Мы можем допустить грубую ошибку, если предположим, что он на самом деле не намеревался создать международный порядок определенного рода. Напротив, в глубине его существа руководили силы порядка, вступившие в свои права начиная с того момента, когда желания и жадность полностью овладели его сознанием. Гитлер был представителем «нового порядка», и в этом подлинная причина того, что почти каждый немец поддался его влиянию. Немцы жаждали порядка, но они допустили фатальную ошибку, избрав своим лидером главную жертву беспорядка и неконтролируемых желаний. Их личностное отношение не претерпело изменений: точно так же, как они жаждали власти, они жаждали порядка. Как и остальной мир, они не понимали, в чем заключается значение Гитлера, не понимали, что он символизировал нечто, имеющееся в каждом индивиде. Он был наиболее чудовищной персонализацией всех низменных человеческих проявлений. ...Он представлял тень, низшую сторону личности каждого, в ошеломляющих масштабах, и это была другая причина, по которой за ним последовали.

Что же они могли сделать? В Гитлере каждый немец должен был увидеть свою собственную тень, наибольшую для себя опасность. Осознать свою тень и научиться управляться с ней – участь всех людей» [6; с. 47-48].

Інший тип деструктивного стану свідомості, який легко вводиться в оману, зомбується лідером з роздвоєним станом свідомості – це нарцисичний тип особистості. Точніше, це такий підтип нарцисизму, як близнюкове перенесення, яке припускає сприйняття людиною іншого суб'єкта або об'єкта як другого «Я», як об'єкта для наслідування. Близнюкове перенесення - це перенесення-злиття, яке полягає в уявному розширенні меж самозвеличення і включення в неї об'єкта для наслідування, бюрократичного державного інституту, політичного лідера і так далі, що лишає їх статусу самостійності, окремої самодосконалої.

Проблема в тому, що разом з творчими, здоровими функціями нарцисизму-лідерства існують деструктивні нарцисичні розлади свідомості, які означають кордонний деструктивний стан людини: розщеплення між нарцисичним перенесенням будь-якого виду і підвиду та архаїчними реліктами свідомості людини, що піднялися. Таким чином, йдучи у зомбований стан як у порятунок від реальних проблем, людина приходять до стану дисоційованої особистості, а потім масового психозу - тобто відбувається реальна деформація особи маніпулятивними технологіями. Такі експерименти

з особою закладені в саму основу подібних технологій, мають системний характер у світовому масштабі.

Парадокс полягає в тому, що за рахунок цих розладів особи, включаючи нарцисичний розлад, існує вся деструктивна частина сучасної бюрократичної системи. Оскільки деформації особи людини є «генератором» існування системи бюрократичних структур з їх лідерами, то вона навіть створює умови для виникнення подібних розладів і підтримує людину в такому стані. Можливо, такий стан свідомості підпорядкованих людей робить з них зомбованих маріонеток чужорідної структури Тіні (чужорідної навіть для самого чинника цих процесів – лідера, за висловом К.Г. Юнга) – це є деструктивністю свідомості та діяльності маси людей. Але від пасивної стадії дисоційованої особистості до активної у вигляді масового психозу лише один крок – наказ лідера з роздвоєною свідомістю. Лідер з роздвоєною особистістю у бюрократичних системах має вплив на колектив через декількох аналогічних особистостей, тобто опосередкований, тобто до певного моменту він – тінювий лідер.

Для бюрократичних соціальних інститутів характерніше ідеалізує нарцисичне перенесення, коли людині необхідно відчувати себе частиною всемогутньої, протекційної організації, як колись у дитинстві цій людині був потрібний всемогутній, ідеальний батько та відмова помічати або визнавати здійснювані ними помилки. Подібні особові розлади свідомості просто потрібні сучасній соціальній системі. Тому відбувається тотальна активація архаїчного пласта свідомості людини різними технічними і інституціональними способами.

Висновки. Отже, на жаль, масовий вплив з послідуючою проблемою масового психозу може спричинити лише особа-лідер, яка підпорядкована жаданню влади всілякою ціною, та має роздвоєний стан психіки на Я та Воно-Тінь. Таким чином, говорячи про соціальний шар, сільські чоловіки, що переїхали до міста заради роботи, знаходяться у групі ризику, що їх Тінь активується під час розмов з деструктивним лідером, і Тінь з його підсвідомості може увійти у резонанс з Тінню лідера. І таким чином відтворюється ланцюг зла, ланцюгова реакція зла, де особистість маси людей підпорядкована лідеру з хворобливим станом свідомості. Але ще раз підкреслимо, що сторонньому впливу підпорядкована слабка, недорозвинена особа вчорашнього сільського мешканця. Вихід лише в тому, щоб уміти самостійно розвиватися та не чекати легких успіхів – так можна усвідомити своє несвідоме та не підпасти під поганий вплив сторонніх осіб.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли // Гумилев Л.Н. // Этногенез и биосфера Земли. – М.: Айрис-пресс, 2004. – 560 с.
2. Достоевский Ф.М. Бесы [Электронный ресурс] // http://www.royallib.com/read/dostoevskiy_fedor
3. Лакан Ж. Семинары. Книга 1: Работы Фрейда по технике психоанализа (1953/54). // Лакан Ж. // Лакан Ж. Семинары. Книга 1: Работы Фрейда по технике психоанализа (1953/54). – М.: Гнозис, Логос, 1998. – 469 с.
4. Хайдеггер М. Бытие и время // Хайдеггер М. // Хайдеггер М. Бытие и время. – М.: Ad Marginem, 1997. – 452 с.
5. Хендерсон Дж.Л. Древние мифы и современный человек // Хендерсон Дж.Л. // Древние мифы и современный человек // Юнг К.Г. Человек и его символы. – М.: «Серебряные нити», 1997. – 378 с.
6. Юнг К.Г. Борьба с Тенью // Юнг К.Г. // Синхронистичность. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 1997. – 320 с.
7. Юнг К.Г. К вопросу о подсознании // Юнг К.Г. // Юнг К.Г. Человек и его символы. – М.: «Серебряные нити», 1997. – 378 с.

Стаття надійшла до редакції 21.01.2016

REFERENCES:

1. Gumilev, L.N., 2004. Etnogenez i biosfera Zemli [Ethnogenesis and biosphere of the Earth]. Etnogenez i biosfera Zemli. Ayris-press, Moscow (in Russian).
2. Dostoevskiy, F.M., Besyi [Possessed]. Access mode: http://www.royallib.com/read/dostoevskiy_fedor (in Russian).
3. Lakan, Zh., 1998. Seminaryi. Kniga 1: Raboty Freyda po tehnikе psihoanaliza (1953/54). [Seminars. Book 1: Freud's work on the technique of psychoanalysis (1953-54)]. Lakan Zh. Seminaryi. Kniga 1: Raboty Freyda po tehnikе psihoanaliza (1953/54). Gnozis, Logos, Moscow (in Russian).
4. Haydegger, M., 1997. Bytie i vremya [Being and Time]. Bytie i vremya. Ad Marginem. Moscow (in Russian).
5. Henderson, Dzh.L., 1997. Drevnie mifyi i sovremennyiy chelovek [Ancient myths and modern man]. Drevnie mifyi i sovremennyiy chelovek. Yung K.G. Chelovek i ego simvoliyi. «Serebryanyie niti», Moscow (in Russian).
6. Yung, K.G., 1997. Borba s Tenyu [Fighting the Shadow]. Sinhronistichnost. Refl-buk, Moscow; Vakler, Kyev (in Russian).
7. Yung, K.G., 1997. K voprosu o podsoznanii [On the question of the subconscious]. Yung K.G. Chelovek i ego simvoliyi. «Serebryanyie niti», Moscow (in Russian).

Чуйкова Олена Володимирівна - кандидат філософських наук, старший викладач
Одеський національний медичний університет
Адреса: 65029, м. Одеса, вул. Ольгіївська, 13
E-mail: mallena07@inbox.ru

Chuikova Elena Volodimirivna - PhD in philosophy, senior Lecturer
Odessa national medical university
Address: 13, Ol'hiyivs'ka Str., Odessa, 65029, Ukraine
E-mail: mallena07@inbox.ru